

संशयास्पद मतदार...

आसाममध्ये संशयास्पद मतदारांविरुद्ध सुमारे पाच दशकांपासून लढा सुरू आहे. सध्या आसाममध्ये असे ९६,९८७ मतदार आहेत. आसामच्या एकूण म तदारसंख्येच्या (सुमारे २.४ कोटी) ते प्रमाण ०.४ टक्के आहे. मात्र, हे प्रमाण राजकीयदृष्ट्या महत्त्वाचे आहे, कारण हे लोक बहुतेक बंगाली-मुस्लिम समुदायातील आहेत. आसाम आंदोलन आणि त्यानंतरच्या घटनांचा आसामी समाजावर कायमचा परिणाम झाला आहे आणि बेकायदा स्थलांतराचा मुद्दा तणावाचा स्रोत राहिला आहे.

‘ऑल आसाम स्टुडेंट्स युनियन’ (AASU) आणि आसाम गण परिषद या दोन संघटनांच्या नेतृत्वाखालील आसाम आंदोलन हे बांगलादेशातून येणाऱ्या बेकायदा स्थलांतराविरोधात होते. या स्थलांतरामुळे स्थानिक आसामी लोकांचे राजकीय आणि लोकसंख्याशाहीय अधिकार कमकुवत होतील, अशी भीती या गटाला होती. त्यांचे लक्ष बांगलादेशातून येणाऱ्या स्थलांतरितांवर असले तरी, त्यांची बंगालीविरोधी भावना आसाममध्ये राहणाऱ्या भारतीय आणि बांगलादेशी बंगाली दोघांमध्येही पसरली. १९७९ ते १९८५पर्यंत चाललेली ही चळवळ आसामी राष्ट्रवादी इतिहासाचा एक महत्त्वाचा भाग होती आणि अलीकडील राजकारणात अजूनही वादाचा मुद्दा आहे.

पुढे याच दोन संघटनांचं विलीनीकरण होऊन आसाम गण परिषद हा क्षेत्रीय पक्ष अस्तित्वात आला. प्रफुल्लकुमार महंत मुख्यमंत्री, तर भूप्रकुमार फुकन गृहमंत्री बनले. या पक्षाचे आसाममध्ये दहा वर्षे राज्य होते. ही चळवळ १९८५च्या आसाम करारानंतर संपली आणि बेकायदा स्थलांतराला तोंड देण्यासाठी परदेशी न्यायाधिकरणांची स्थापना झाली आणि राजकीय प्रक्रियेत ‘आसू’चा समावेश करण्यात आला. १९८५ च्या आसाम करारानुसार, २४ मार्च १९७९ नंतर बेकायदा आलेल्या व्यक्तींना परदेशी मानले जाते. आसाममध्ये दाखल झालेल्या सर्व बेकायदा स्थलांतरितांना शोधून त्यांना हद्दपार करण्याची प्राथमिक मागणी होती.

बेकायदा स्थलांतर आणि आसामी लोकसंख्येवर त्याचे नकारात्मक परिणाम होत असल्याच्या चिंतेमुळे हे आंदोलन सुरू झाले होते, परंतु, या चळवळीची मुळे ब्रिटिश वसाहत काळापासून सुरू आहेत. तेव्हा बंगाली हिंदूंना ब्रह्मपुत्रा खोऱ्यात स्थलांतर करण्यास प्रोत्साहित केले जात होते. आजही आसाममध्ये बंगालीविरोधी भावना कायम आहे.

ऑगस्ट २०२५ मध्ये, ‘आसू’ने बेकायदा हिंदू बांगलादेशींवरील खटले मागे घेण्याचा निषेध केला आणि ‘सीएन’मधून आसाला वागळण्याची मागणी केली. नेमका इथेच भाजप आणि आसाम गणपरिषद तसेच ‘आसू’च्या विचारासरणीत मूळभूत फरक आहे.

आसाममध्ये निवडणूक आयोगाने मतदारायादीची विशेष पडताळणी जाहीर केली आहे. ही प्रक्रिया २०२६ च्या आसाम विधानसभा निवडणुकांच्या पार्श्वभूमीवर सुरू होत असून, ती सामान्य पडताळणीपेक्षा अधिक तपशीलवार आहे, पण विशेष सखोल पडताळणी (एसआयआर) इतकी कठोर नाही. यात घराघरात जाऊन तपासणी केली जाईल परंतु, नवीन नोंदणी, फॉर्म वाटप केले जाणार नाहीत; त्याऐवजी पूर्वी भरलेल्या नोंदींची खातरजमा केली जाईल.

संशयित मतदारांशी संबंधित मुद्दे :

आसाम ही एकमेव राज्य आहे जिथे ‘डी-मतदार’ ही श्रेणी आहे. (डी: डाऊटफुल) १९९७ मध्ये ‘ईसीआय’ने जवळपास तीन लाख मतदारांना ‘डी’ चिन्ह दिले होते, कारण त्यांची नागरिकत्वाची कागदपत्रे संशयास्पद होती. सध्या आसामम ध्ये ९६,९८७ डी-मतदार आहेत. त्यांनी परदेशी ट्रिब्युनल किंवा न्यायालयाच्या आदेशापर्यंत मतदानाचा अधिकार गमावलेला आहे. या मतदारांच्या नोंदी तशाच राहतील. त्यांची माहिती (नाव, वय, फोटो) ड्राफ्ट मतदारायादीत पुढे नेली जाईल, परंतु त्यांची घराघरात तपासणी होणार नाही. ‘डी’ चिन्ह काढणे, अपडेट करणे किंवा हटवणे हे ट्रिब्युनल किंवा न्यायालयाच्या आदेशाशिवाय शक्य नाही.

अंतिम मतदारायादी १० फेब्रुवारी २०२६ रोजी प्रकाशित केली जाईल. या प्रक्रियेत मूग, स्थलांतरित किंवा दुहेरी नांदी असलेले मतदार १०० टक्के वागळले जातील. नवीन मतदारांसाठी फॉर्म ६ आणि दुरुस्तीसाठी फॉर्म ८ स्वीकारले जातील. आधार कार्ड ऐच्छिक आहे. या प्रक्रियेतून २०२६ च्या एप्रिल महिन्यातील आसाम विधानसभा निवडणुकांसाठी अंतिम मतदारायादी तयार होईल. संशयास्पद मतदार मतदानापासून वंचित राहतील.

शॉर्टकट..

प्रत्येकां आजकाल प्रिय अति शॉर्टकट प्रोसिजर अडचणी नकोवाटते कटकट

भले कमी मिळू द्या मिळो मात्र झटपट ऐते मिळो सर्वोत्तम ना करताचं खटपट

चिरीमिरी देऊ घेऊ कामे व्हावी पडपट रांगेमध्ये नको नको पायकरतात लपटपट

सोयरे सुतक नसते होवो दुसरा चितपट पत्लां प व्हावे इतराने हीटआमचा चित्रपट

यश लाभते इतरांना चाले आदळ आपट बोचतो त्याचाआनंद मलाच तीळ तळपट

मनी अकारण कपट चेष्टाचालतात मर्कट आडवाट चिखलाची अडकू शकतो शकट

धोका दायी शॉर्ट कट अ वैध वाट मळ कट घिसाड घाईचे नादात चारिश्य होई कळकट

- हेमंत मुसरीफ पुणे

७७३०३०६९९६

उत्तराखंडच्या जौनसर-बावर प्रदेशातील विवाह मॉडेल

सध्या लग्नसराई सुरू आहे. लग्न समारंभ म्हटलं कि दगादागिने, महागडे कपडे, उंची भेटवस्तू, विविध प्रकारचे शाकाहारी आणि मासांहारी खाण्याचे पदार्थ आणि त्यासोबत मद्याच्या मेजवाऱ्या या गोष्टी ओघाओघाने येतातच. वाढत्या महागाईच्या काळातही राज्यासह देशाच्या अनेक भागांत लग्न समारंभ हा केवळ धार्मिक विधी राहिला नसून आपली श्रीमंती दाखवण्याचा आणि स्टेट्स मिश्रवण्याचा भाग बनला आहे. लग्न समारंभाच्या निमित्ताने २-३ दिवसांत लाखो रुपयांची उधळण केली जाते.

अनेक जण केवळ रुबाव दाखवण्यासाठी मागे कर्जाचे डोंगर उभे करतात. या उंची बडेजावामुळे सामाजिक विषमतेला खतपाणी मिळते हे ओळखून उत्तराखंड मधील जौनसर-बावर प्रदेशात एक अनोखा निर्णय घेण्यात आला आहे ज्याची चर्चा आज देशभरात होत आहे. उत्तराखंड मधील जौनसर-बावर आणि भोवतालचा परिसर तेथील संस्कृती आणि परंपरा यासाठी प्रसिद्ध आहे. पांडवलीन कारभाराचे आणि न्यायव्यवस्थेचे या ठिकाणी आजही पालन केले जाते. एकत्रित कुटुंब पद्धती या ठिकाणी आजही पाहायला मिळते त्यामुळे इथे एका कुटुंबातील ४० ते ५० जण एकाच घरात गुण्यागोविंदाने

नांदताना दिसतात. येथील खाट परंपरेशी संबंधित २५ गावांनी कोणाची आर्थिक क्षमता चांगली असली तरी विवाह समारंभ साधेपणानेच साजरे करण्याचा निर्णय घेतला आहे. लग्नात महागड्या वस्तू, फास्ट फूड आणि दारू यांवर पूर्णपणे बंदी घालण्यात आली आहे. नियमाचे उल्लंघन करणाऱ्याला एक लाख रुपयांचा दंड ठोकण्याचा निर्णय एकत्रितपणे घेण्यात आला आहे. लग्न समारंभात महिलांना कुटुंब पद्धती या ठिकाणी आजही पाहायला मिळते त्यामुळे इथे एका कुटुंबातील ४० ते ५० जण एकाच घरात गुण्यागोविंदाने

निर्मित्रितांच्या मानपान राखण्यासाठी, त्यांना खाण्यापिण्याच्या मेजवाऱ्या देण्यासाठी दोन्हीकडील यजमान कुटुंबीयांचा मोठ्या प्रमाणात व्यय होतो. त्यासाठी त्यांना प्रसंगी कर्जही काढावे लागते आणि ते फेडण्यात कुटुंबियांचे आर्थिक गणित बिघडते. या सर्व बडेजावामुळे समाजात गरीब-श्रीमंत यांतील दरी आणखीनच वाढते त्यामुळे उत्तराखंड मधील जौनसर-बावरच्या २५ गावातील मंडळींनी हा निर्णय एकत्रितपणे घेतला आहे. जौनसर-बावर प्रदेशातील खाट परंपरेच्या या निर्णयाचे आज सर्वत्र कौतुक केले जात आहे.

लग्न समारंभ खरेतर हिंदू परंपरेने

सांगितलेल्या सोळा संस्कारांपैकी एक म्हत्वाचा संस्कार आहे. लग्न समारंभ हा धार्मिक विधी असल्याने त्यातील धार्मिक विधींना सर्वाधिक महत्त्व द्यायला हवे. मात्र हल्लीचे विवाह सोहळे पाहिले कि धार्मिक विधींना डावलून बाकीच्या अवडंबरालाच अधिक महत्त्व दिले जात असल्याचे पाहायला मिळते. स्वागत समारंभासाठी वधूवरांच्या कपड्यांवर हजारी रुपये खर्च केले जातात.

स्वागत समारंभासाठी घातलेले कपडे वधूवरांकडून पुढील आयुष्यात कधी घातलेही जात नाहीत. विवाह समारंभाला मनोरंजक करण्यासाठी इव्हेंट मॅनेजमेंट करणाऱ्या कंपन्यांना लाखो रुपयांचे कॉन्ट्रॅक्ट दिले जाते. वरातीसाठी बेण्डबाजासह कानठळ्या बसवणारे आणि अनेक घातक आजारांना निमंत्रण देणारे डीजे वाजवले जातात. पाहुण्यांना खुश करण्यासाठी जेवणात नको तेव्हादे पदार्थ वाढले जातात ज्यामध्ये कितीतरी अन्न वाया जाते. तहान भागवण्यासाठी मि नरल वॉटरच्या बाटल्या वाटल्या जातात ज्या पाणी पिऊन झाल्यावर लग्न मंडपात इतस्ततः फेकल्या जातात. हळदीच्या निमित्ताने मटणाच्या आणि मद्याच्या मेजवाऱ्या दिल्या जातात. लग्न सोहळ्यासाठी खरेतर

आपल्या ऐपतीप्रमाणेच खर्च केला जावा; मात्र समाजात स्टेट्स राखण्यासाठी वर-वधूच्या कुटुंबियांकडून लग्न सोहळा दिम खाता पार पडावा यासाठी कर्ज काढून वारेमाप खर्च केला जातो. त्यामुळे विवाह संस्कारातील धार्मिक विधी राहतात बाजूला आणि अनावश्यक बाबींसाठी पाण्यासारखा पैसा व्यय केला जातो.

लग्नानंतर गृहस्थाश्रम सारंभ होतो. नवा संसार उभा करण्यासाठी जागोजागी धनाची निकड भासते; मात्र वधूवरांची सुरुवातीची काही वर्षे लग्नासाठी काढलेल्या कर्जाचे हप्ते फेडण्यातच व्यय होतात. लोकांना, नातेवाईकांना काय वाटेल या विचाराने आणून कर्जबाजारी होऊन लग्न सोहळे साजरे करत असू तर हेच लोक नंतरही आपल्याला नावे ठेवणारच आहेत हे लक्षात घ्यायला हवे. लग्न समारंभाच्या निमित्ताने होणारी पैशांची उधळण रोखण्यासाठी जौनसर-बावर प्रदेशातील खाट परंपरेने घेतलेल्या निर्णयाची अंमलबजावणी सर्वच गावांतून आणि शहरांतून करण्याची गरज आहे.

जगन घाणेकर, घाटकोपर, मुंबई
संपर्क करा. ९६६४५५९७८०

गुलाबी चाकांवर आत्मनिर्भरतेचा प्रवास...

कोल्हापुरात ‘गुलाबी रिक्षा’ योजनेतून महिलांना नवसंजीवनी...!!

महिलांच्या सुरक्षेसाठी शासनाने गुलाबी रिक्षाची संकल्पना पुढे आणली आहे. महिलांनी रिक्षाचालक होऊन महिलांच्या सुरक्षेचे कवच व्हावे, असा त्याचा मुख्य उद्देश. कोल्हापुरात योजनेचा मोठा गाजावाजा झाला.

महासैनिक दबावर हॉलमध्ये कार्यक्रमत महिलांना रिक्षाचे वाटप झाले आणि त्यांच्या स्वकम ईश्ट्या चाकांनी गती घेतली. या रिक्षाचालक महिलांच्या दैनंदिन आयुष्याचे पदर समजून घेण्यासाठी त्यांना भेटण्याचे निश्चित केले. मोंबाईलंवर संपर्क साधून त्यांच्याशी संवाद साधला आणि तडक त्या ज्या मार्गावर प्रवासी वाहतूक करतात, तेथे त्यांना जाऊन भेटलो.तुम्ही आता कुठे आहात...? या प्रश्नावर ‘छत्रपती शिवाजी म हाराज चौकात आहे. एक सीट मिळाली की कदम वाडीकडे येणार आहे असे गुलाबी रिक्षाचालक मनोरमा सचिन पोवार यांचे उत्तर. दाभोळकर कॉर्नरकडे मी येत आहे. तेथेच भेटू त्यावर त्या

‘ओके’ म्हणाल्या. दाभोळकर कॉर्नरवरील बस स्थानकाच्या पुढे थांबलो. चौकातून येणाऱ्या गुलाबी रिक्षावर लगेच नजर पडली. चालकाच्या सीटवर स्वतः मनोरमा पोवार व त्यांचा चार वर्षांचा मुलगा, असे दृश्य दिसले. सीटवरून तो पडू नये, याची दक्षता म्हणून मुलग्याच्या कमरेला एका कपडी दोरीने बांधलेले होते. रिक्षात महिला व एक पुरुष प्रवासी बसलेले होते.

मनोरमा यांच्या चेहऱ्यावर कामाचा ताण दिसत नव्हता. हसतमुखाने त्या संवाद साधू लागल्या.मी सदर बाजारातील प्रकाश विद्यामंदिरजवळ राहते. नवऱ्याकडे पूर्वी शंभर-दोनशे रुपये मागायला लागायचे. आता रोज किमान ४०० ते ९०० रुपयांपर्यंत कमाई होते. सकाळी अकराला घरातून बाहेर पडते आणि प्रवासी वाहतुकीला सुरुवात करते. घरी आम्ही तिघेच आहोत. नवरा सचिन पोवार ट्रॅव्हल्सच्या बुकिंगचे काम करतात. घरी अन्य कोणी नसल्याने मुलग्याला सोबत घ्यावे लागते. त्याच्या शिक्षणाचा

व घरचा खर्च लक्षात घेऊन मी व्यवसायात उतरले आहे, मनोरमा सांगत होत्या. ‘तुमचे शिक्षण किती झाले?’ यावर मी नववीपर्यंत शिकले आहे. अन्य काम करायचे म्हटले तर मुलग्याला घेऊन ते करणे शक्य नव्हते. जिल्हा महिला सक्षम िकरण केंद्राच्या समन्वयक नीलम धनवडे यांनी गुलाबी रिक्षाचालक होण्याचा सल्ला दिला. रिक्षा चालविण्याचे प्रशिक्षणही दिले.गुलाबी रिक्षासाठी अर्ज केला आणि योजनेसाठी मी पात्र ठरले, रिक्षाचा परवाना मिळाल्यानंतर दसऱ्या दिवशी प्रवासी वाहतुकीला सुरुवात केली.आज स्वतःच्या पायावर उभीआहे.

●त्यांच्या’ ही संसाराला आधार...

कोल्हापूर शिवाजी पेठेतील प्रणाली संतोष आमते याही गुलाबी रिक्षाच्या लाभार्थी. दसऱ्या दिवशी परवाना मिळाल्यानंतर रिक्षातून देवदर्शन केले. अजून प्रवासी वाहतुकीला सुरुवात केलेली नाही. कारण रिक्षाचे हँडल लाँक झाल्याने दुरुस्तीसाठी गैरजमध्ये दिली आहे,’ अशी माहिती त्यांच्याकडून मिळाली. ‘पेठेतील एका खासगी रुग्णालयात काम करते. रिक्षाच्या माध्यमातून संसाराला आधार मिळाला आहे, असे त्यांचे उत्तर होते. शिंगणापुरातील राजश्री संदीप पाटील यांचे किराणा मालाचे दुकान, दुकानातील माल आणण्यासाठी अन्य वाहन त्यांना वापरायला लागायचे. हा व्यवसाय सांभाळत रिक्षाचालक

म्हणून काम केले तर त्याचा दुहेरी फायदा होईल, हे त्यांच्या लक्षात आले. तत्काळ त्यांनी गुलाबी रिक्षासाठी अर्ज केला. वडील स्वतः रिक्षाचालक असल्याने त्यांच्याकडून प्रशिक्षण घेतले. आता त्या इंग्रजी माध्यमांत शिकणाऱ्या मुलांना शाळेत सोडण्याचे व आणण्याचे काम करत आहेत.

आकाश भिकाजी कोतेकर यांचे विशष सहकार्य यांच्या कुटुंबला वेळोवेळी लाभते.

●मनोगत...

सुहास वाईगडे- जिल्हा महिला बालविकास अधिकारी कोल्हापूर.

जिल्ह्यात ६०० लाभार्थ्यांना गुलाबी रिक्षा रिक्षांचे वाटप करायचे आहे. ६६ त्यासाठी एकूण अर्ज ७१६ आले होते. त्यापैकी ३४२ परिपूर्ण होते. या परिपूर्ण अर्जांतील केवळ बारा महिलांनी रिक्षा चालक होण्यासाठी पसंती दर्शवली. तीन महिलांना रिक्षांचे परवाने प्रादेशिक परिवहन कार्यालयातून देण्यात आहे आहेत. अन्य महिलांना परवाने दिल्यानंतर त्याही प्रवासी वाहतूक सुरू करतील. ग्रामीण भागात पुढील आठवड्यात शिबिरे घेऊन महिलांना योजनेचे लाभार्थी होण्यासाठी आवाहन करण्यात येईल.

ह.भ.प.शिवाजी विठ्ठल चौगुले.
मु.पो.मासा बेलेवाडी,
कागल-कोल्हापूर ९८६७७३२५०४

शालेय विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्या आणि सामाजिक वास्तव

आज संपूर्ण समाजाला हादरवून सोडणारी आणि मानवी संवेदनांना प्रश्न विचारणारी सर्वात गंभीर घटना म्हणजे शालेय विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्या. शाळेतील मुलांच्या हातात पेन, वही, स्वप्न आणि भविष्य असावं; पण त्यांच्या हातात दोरी, ब्लेड किंवा आत्महत्येचे मार्ग येऊ लागले, ही केवळ व्यक्तिगत समस्या राहिलेली नाही, तर ती आपल्या शिक्षण पद्धतीला, कुटुंबीय संस्कारांचा, डिजिटल युगातील स्पर्धेचा आणि समाजाच्या यंत्रणेचा परिणाम आहे. अलीकडे घडलेल्या अनेक आत्महत्यांच्या घटना, विशेषतः दिल्ली, पुणे, कोटा, वर्धा आणि इतर भागात विद्यार्थ्यांच्या मृत्यूने संपूर्ण समाजाच्या मनावर प्रश्न निर्माण केला आहे की अखेर एवढं काय घडलं की एक निष्पाप विद्यार्थी स्वतःचं जीवन संपवण्याचा निर्णय घेतो? समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून पाहिल्यास विद्यार्थी आत्महत्या ही वैयक्तिक कमजोरी नसून सामाजिक दाब, सांस्कृतिक अपेक्षा, कौटुंबिक वातावरण, शालेय मूल्यांकन पद्धती आणि मानसिक आरोग्याविषयी असलेल्या अज्ञानाची संयुक्त निर्मिती आहे.

आजच्या कुटुंब रचनांमध्ये मुलांची संख्या कमी झाल्याने एकुलता एक किंवा लाडका-लाडकी संस्कृती वाढली आहे. पालकांच्या नजरेत मुलं आता ‘निर्माण करायचे चारित्र्य’ नसून ‘गुंतवणुकीवर मिळणारा परतावा’ झाली आहेत. जेथे पालक स्वतःच्या अपूर्ण आकांक्षा, सामाजिक प्रतिष्ठा आणि आर्थिक स्पर्धा मुलांच्या शिक्षणावर लादतात. त्यामुळे मुलांवर अपेक्षांचे ओझे वाढते. अनेक मुलांमध्ये ताण सहन करण्याची कौशल्ये विकसितच होत नाहीत. पूर्वीच्या संयुक्त कुटुंबात भावंडे, आजू-आजोबा, खेळ, शिक्षा, शिस्त आणि संवाद होते; आज म त्र घात शिस्त आहे पण मनात आवाज आहेत, मोबाईल आहे पण संवाद नाही, म

हागडी शाळा आहेत पण भावनिक शिक्षण नाही. शिक्षा किंवा मर्यादा लावणे आता ‘मानसिक हिंसा’ समजली जाते आणि म लुलांना अपयश किंवा नकार स्वीकारण्याची मानसिक सवयच राहत नाही. अलीकडच्या काळात शालेय विद्यार्थ्यांच्या आत्महत्यांचे प्रमाण चिंताजनकपणे वाढताना दिसत आहे. शाळा म्हणजे ज्ञान, शिस्त, समविचारांची देवाणघेवाण आणि भविष्याचे घडते पाऊल असे आपण मानतो; परंतु जेव्हा हीच शाळा, हा शैक्षणिक प्रवास विद्यार्थ्यांसाठी जिवाभावाचा भार बनतो, तेव्हा समाजाची मूल्यव्यवस्था किती बदलली आहे हे प्रकषर्षने जाणवते. आत्महत्या ही केवळ पालकांच्या नजरेत मुलं आता ‘निर्माण करायचे चारित्र्य’ नसून ‘गुंतवणुकीवर मिळणारा परतावा’ झाली आहेत. जेथे पालक स्वतःच्या अपूर्ण आकांक्षा, सामाजिक प्रतिष्ठा आणि आर्थिक स्पर्धा मुलांच्या शिक्षणावर लादतात. त्यामुळे मुलांवर अपेक्षांचे ओझे वाढते. अनेक मुलांमध्ये ताण सहन करण्याची कौशल्ये विकसितच होत नाहीत. पूर्वीच्या संयुक्त कुटुंबात भावंडे, आजू-आजोबा, खेळ, शिक्षा, शिस्त आणि संवाद होते; आज म त्र घात शिस्त आहे पण मनात आवाज आहेत, मोबाईल आहे पण संवाद नाही, म

क्त वर्ग, पुस्तके आणि परीक्षा नव्हे; ती स्पर्धेची रणभूमी झाली आहे जिथे पहिले येणारेच यशस्वी मानले जातात, बाकी सर्व हरलेले ठरविले जातात. विद्यार्थ्यांच्या भावनिक जगण्यापेक्षा त्यांच्या गुणपत्रिकेला अधिक प्रतिष्ठा दिली जाऊ लागली आहे. शिक्षकांची अपेक्षा, पालकांचे स्वप्न आणि समाजाचे मूल्यांकन या तिपेडी दडपणाखाली विद्यार्थी स्वतःचा वेगळा आवाज हरवून बसतात. मानसिक आरोग्याला अजूनही नाजूकपणा समजले जाते आणि मुलांवर होणारा भावनिक ताण अदृश्य राहतो. अशा परिस्थितीत जेव्हा विद्यार्थी मोठ्या भावनिक आव्हानांशी झुंजतात, तेव्हा त्यांना आधार, संवाद किंवा समजून घेणारा हात मिळत नाही आणि ते मौनत तुटू लागतात.

कुटुंबव्यवस्था या समस्थिते निर्णायक भूमिका बजावते. अणुकुटुंबामुळे संवाद आणि भावनिक सहजीवन कमी झाले आहे. पालकांच्या नोकऱ्या, व्यस्त दिनक्रम आणि तंत्रज्ञानाच्या आहारी गेलेले दैनंदिन जीवन मुलांशी असणऱ्या संवादाला बाधित करत आहे. अनेकवेळा मुलांचे मी ठीक नाही, मला भीती वाटते, मला जमत नाही हे संकेत पालकांच्या लक्षातही येत नाहीत. दुसरीकडे एकुलता एक किंवा कमी अपत्य असलेल्या कुटुंबांमध्ये मुलांवर

अतिप्रेम, अतीसंरक्षण आणि त्याचबरोबर अवास्तव अपेक्षा यांचे अनोखे मिश्रण तयार झाले आहे. परिणामी, मुलांनी चुका करणे किंवा अपयश स्वीकारणे अशक्य झाले आहे. तू कसं नाही करू शकत?, इतर मुलं करू शकतात मग तू का नाही? या प्रश्नांपेक्षा त्यांना हवं असतं ते तुला काय त्रास होतोय? मी आहे ना.

शाळांनी मुलांना फक्त ज्ञान देऊन चालणार नाही; त्यांना भावनिक स्थैर्य, ताणतणावांचं व्यवस्थापन, आत्मस्वीकृती आणि जीवनकौशल्ये शिकवणे अधिक आवश्यक आहे. परंतु शिक्षण पद्धतीत परीक्षांच्या, रँकिंगच्या आणि कामगिरीच्या आकड्यांना अधिक महत्त्व देण्यात येते. इथे विद्यार्थ्यांचे मानसिक जग समजून घेणारी, त्यांची भीती कमी करणारी आणि त्यांना मानवी मूल्ये शिकवणारी प्रणाली अद्याप रुजूली नाही. शिक्षक आणि विद्यार्थ्यांमधील नातेसंबंधही यांत्रिक झाले आहेत ते म्हणजे नाव, चेहरा आणि रोल नंबर एवढ्यापुरतेच. शालेय परिसरातील छळवाद, टोमणे, अपमान आणि शिक्षकांकडून होणारा ताण व ओरडणी हे अनेक विद्यार्थ्यांसाठी असह्य वास्तव बनते.

समाजशास्त्रीय दृष्टिकोनातून जर या घटनांचा विचार केला, तर एमिल दुर्खाइमच्या ‘अनोळखी आत्महत्या’ (अपॉल्ल डॉललवश) या संकल्पनेशी त्यांची तुलना करता येते. जेव्हा समाजातील मूल्यव्यवस्थेत अचानक बदल होतात आणि व्यक्तीला त्यांच्याशी जुळवून घेता येत नाही, तेव्हा आत्महत्येचे प्रमाण वाढते. आजचा समाज यश, पैसा, स्पर्धा आणि प्रतिष्ठा या चार स्तंभांवर उभा आहे, जिथे करुणा, संवाद, शांतता, संवेदनशीलता आणि स्वीकार यांना कमी जागा मिळते. मोशेल मीडियामुळे तुलना, अपूर्णतेची भावना, लोकप्रियता आणि इतरांसारखे

होण्याची जबरदस्त इच्छा विद्यार्थ्यांच्या मानसिकतेवर परिणाम करत आहे. तंत्रज्ञानाने जग जवळ आणले पण हृदये दूर नेली आहेत.

हेली परिस्थिती बदलण्यासाठी कुटुंब, शाळा, समाज आणि शासन यांना एकत्रित प्रयत्न करावे लागतील. विद्यार्थ्यांना आत्महत्या हा मार्ग नसून त्यांच्यासाठी मदत उपलब्ध आहे, अशी जाणीव निर्माण होणे अत्यावश्यक आहे. शाळांमध्ये काउन्सेलिंग केंद्रे, मानसिक आरोग्य तज्ञ, हेल्पलाईन, ओपन कन्वर्स शन तास, सहानुभूतीवर आधारित शिक्षण आणि ताण व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण असणे आवश्यक आहे. पालकांना मुलांशी भावनिक नातेसंबंध बांधण्याचे प्रशिक्षण देणे तितकेच महत्त्वाचे आहे. समाजात गुणांवर आधारित मुलांचे मूल्यांकन करणे थांबवून त्यांची मूल्ये, आवडी, कौशल्ये आणि व्यक्तिमत्त्व ओळखण्याची गरज आहे.

शेवटी, प्रत्येक बालक हे अपूर्ण, वाढणारे, शिकणारे आणि चुका करणारे अस्तित्त्व आहे, विद्यार्थी हे प्रकल्प नसतात, ते जगणारे जीव असतात. आत्म हत्येने संपणारी मुलांची स्वप्ने ही केवळ त्या मुलाची हानी नसून संपूर्ण समाजाच्या संवेदनशीलतेचा मृत्यू आहे. आज आपण मुलांना शिकवतो कसे जिंकायचे, स्पर्धा कशी करायची, पण जीवन जगायचे कसे हे शिकवायला आणून विसरलो आहोत. जोपर्यंत हा विसर दूर होत नाही, तोपर्यंत या घटनांची सावली आपल्या भविष्यातील पिढीवर अंधार बघून राहील. कारण प्रश्न अजूनही तोच आहे की विद्यार्थी अभ्यासासाठी दबावाखाली आहेत की जगण्यासाठी?

- डॉ. राजेंद्र बगाटे,
(समाजशास्त्राचे अभ्यासक)
मो. क्र. ९९६०१०३५८२

This letter was written by owner, printer, publisher - Vinod Kailas Gore by Siddhakala Print Media And Publications Pvt. Ltd. at Main Road, At. Plot No. W-230, T.T.C. Industrial Area, Khairne MIDC, Thane Belapur Road, Navi Mumbai, Dist- Thane, Pin Code- 400710, Maharashtra and Published at C/o. Prashant Arun Chavan, House No. 926/3, Flat No. 301, Sector 1A, Nerul, Navi Mumbai, Thane Maharashtra - 400 706 Editor, Printer and Publisher do not necessarily agree with the text of this letter. Legal disputes in Thane Court.

Email : newsaksharaj2021@gmail.com | Prashant Arun Chavan (Editorial responsibility will remain with PRB as per law.) Mob : 8605313202

हे पत्र मालक, मुद्रक, प्रकाशक विनोद कैलास गोरे - यांनी सिद्धकाला प्रिंट मीडिया अँड पब्लिकेशन्स प्रा.लि.,प्लॉट नं. डब्ल्यू- २३०, टी.टी.सी. इंडस्ट्रियल एरिया, खैरने एमआयडीसी, ठाणे बेलपूर रोड, नवी मुंबई, जि. ठाणे, पिन कोड - ४०० ७१०, महाराष्ट्र येथे मुद्रित करून, प्रशांत अरुण चव्हाण, हाऊस नं.९२६/३, प्लॉट ३०१, सेक्टर १अ, नेरुळ, नवी मुंबई, जि.ठाणे, महाराष्ट्र - ४०० ७०६ या ठिकाणातून प्रकाशित केले आहे. या पत्रात प्रसिद्ध झालेल्या मजकुराबाबत संपादक, मुद्रक, प्रकाशक सहमत असतीलच असे नाही. कायदेशीर वादविवाद ठाणे न्यायालयीन क्षेत्र. Email : newsaksharaj2021@gmail.com संपादक : प्रशांत अरुण चव्हाण (सीआरपी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांच्याकडे राहिल.) मोबा.: ८६०५३१३२०२

